

CRÒNICA ESSENCIAL DE L'ANY ESPRIU

XAVIER BRU DE SALA
Comissari de l'Any Espriu
xavier@brudesala.cat

Va ser el Govern, per iniciativa del conseller Ferran Mascarell, que va prendre la decisió, la primavera del 2012, de convertir el centenari de Salvador Espriu en un esdeveniment cultural i cívic de primera magnitud. Quan el conseller m'ho va plantejar i em va proposar la responsabilitat de ser comissari general, vaig acceptar tot d'una. Per dues raons ben diferents, cada una de les quals bastava per dir que sí, no hi havia lloc pel més mínim dubte. La primera, que li devia a l'Espriu, pels anys d'amistat, o més aviat de pacient mestratge, en la meua joventut. Les hores que va arribar a perdre amb mi, el que em va explicar i ensenyar, la forma indirecta i amable d'inquirir, d'examinar i de posar deures per a la pròxima visita, les expansions que es permetia al meu davant i, per damunt de tot, l'afecte que li vaig professar i que d'alguna manera em sembla que va ser correspost. Ho vaig comprovar, si més no, per la immediatesa amb què em rebia cada cop que jo li trucava. L'endemà o l'endemà passat em dedicava unes quantes hores, gairebé sempre des de mig matí fins a mitja tarda, sense altra pausa en la conversa que una breu telefonada a la seva cunyada per advertir-la, amb la seva proverbial i pulcra educació, que la visita s'allargaria i no hi aniria a dinar. La gana passada els primers cops, després ja esmorzava fort, es compensava amb escriure pel privilegi d'aprendre prop d'ell. L'allau de records em va empènyer, més imperatiu que un acte reflex, mandat d'una força superior, a dir que sí sense pensar-hi. La segona raó, també d'ordre personal però menys íntim, és que mai no he sabut dir que no a una proposta de col·laboració del govern del meu país. Tant si em venia de gust com si no, i això m'ho reservo, he estat director general a Cultura i he presidit el primer CoNCA. En el primer cas, per pocs anys, fins que vaig considerar que ja no podia aportar altra cosa que gestió. En el segon per pocs mesos, fins a constatar que el segon tripartit havia concebut i legislat el CoNCA com a simulacre inoperant de Consell de les Arts i tenia la ferma voluntat de no rectificar. En aquesta tercera i qui sap última ocasió, el comissariat de l'Any Espriu, l'encàrrec era per dos anys de plena dedicació, amb oficina, un equip que havia de formar i gairebé sense pressupost específic.

L'Any Espriu va començar pel lema: «Ens mantindrem fidels». Tres paraules que contenen tota la càrrega, sense que sigui imprescindible especificar les que segueixen i el lector deu tenir gravades a la memòria, sinó al cor: «...per sempre més al servei d'aquest poble.» Només cal repetir aquests deu mots amb lentitud

per comprendre-ho. És per això que persistim, amb major o menor encert, amb major o menor grau de discòrdia però amb una inesborrable determinació, en la dedicació a la cultura que el geni de Ramon Llull va situar entre les primeres de l'Europa naixent. Es tractava en primer lloc, segons el meu criteri, de transmetre aquest, més que missatge, mandat, a la ciutadania. No als membres de la tribu que ja ho sabien, no tan sols als lectors o als espectadors de les seves obres, no als que havien escoltat Raimon i tants altres cantants, sinó a tants milions de catalans com fos possible. Una minúscula anècdota, que va explicar una senyora d'Arenys, ja força gran, demostra com el propòsit va aconseguir un èxit si més no parcial. A un dels primers trams de la Via Catalana del 2013, que començava pel sud, aquesta senyora es va trobar agafant la mà d'una veïna, no arenyenca sinó de la Noguera, que li va demanar d'on era. En sentir la resposta li va somriure: «Ah, Sinera!». En tota la seva ja llarga i viatjada existència, mai s'havia trobat amb un català que no fos del Maresme, o professor, i encara, que sabés el nom espriuà d'Arenys.

Tot seguit, reprenent el fil i amb l'oficina en marxa, calia formar un equip, amb l'única condició que es tractés de funcionaris del departament de Cultura que s'avinguessin a canviar la feina per una de més intensa. Que el poeta i gestor cultural Gabriel Planella s'avingués a fer d'adjunt al comissari va ser, més que fortuna, autèntica conjunció astral. Sense ell no hauríem arribat ni la meitat de lluny. Dels altres col·laboradors, Blanca de Semir, molt més que a la secretaria, Lluís Marrasé, personatge clau en el món de la música, i Sergi Seguí, que es va ocupar de la comunicació, sols puc dir que hi van posar tanta professionalitat com entusiasme, fins i tot diria passió. Potser no sóc només jo que se sent en deute amb Espriu, vaig pensar a propòsit de tots ells i, més endavant, en innombrables ocasions.

De manera simultània al nomenament oficial i a les comissions Impulsora i Executiva, presidides pel president de la Generalitat i el conseller de Cultura, vaig demanar a les persones que més coneixements podien aportar que m'assessoressin de manera permanent al llarg de la preparació i l'execució de l'Any Espriu. Per part meua, vaig prendre el doble compromís de fer-los tant de cas com pogués i el de no fer res que ells desaproveessin. Aquestes persones, amics a hores d'ara els que no ho eren ja abans, són: Ramon Balasch, editor, traductor, i no sé si decantar-me per 'secretari' o per 'marmessor' literari; Laura Borràs, que va col·laborar des de l'inici amb una inclusió potent de l'Any Espriu a la xarxa; Sebastià Bonet Espriu, nebot del poeta i representant de la família, a més de representat en l'obra; Montserrat Caba, que ha dedicat molt més de mitja vida, amb un encert que mereix més aplaudiments dels obtinguts, a mantenir viva la flama del Centre Espriu d'Arenys; Rosa Delor, la més reconeguda, amb mèrits sobrats i resplendents, entre els estudiosos d'Espriu; Julià de Jòdar, un dels millors escriptors en llengua catalana i el més influït per Espriu, i no dic que no hi hagi connexió entre les dues constatacions; Agustí Pons, el biògraf major, si així en podem dir, el que primer es va adonar, amb prou temps per fer una feina magnífica, que s'acostava un centenari transcendent; i Víctor Martínez-Gil, gràcies, sobretot, a qui la universitat i

el món acadèmic no han participat, si se'm permeto dir-ho a l'inrevés, de l'abandó general en què el país ha deixat caure Espriu al llarg dels últims vint anys.

Un cop assegurades la intenció, la direcció intel·lectual col·lectiva i agraint un cop més la participació i l'enllaç entre totes dues de Gabriel Planella, es tractava de perfilar els eixos fonamentals que havien de convertir l'Any Espriu en un fenomen no circumscrit, com deia, als seus lectors. Calia trobar idees i la complicitat de locomotores. Una sola idea, «La frase del dia», va engranar amb dues locomotores, Catalunya Ràdio i TMB, que la van fer possible en primera instància. El compromís immediat d'aquestes dues plataformes de difusió, per l'antena i per les pantalles del metro de Barcelona, va ser la que va permetre incorporar multitud de complicitats en tots els àmbits de la comunicació, de manera que la frase del dia va arribar, segons els que hi entenen, als 450.000 receptors diaris, uns 160 milions d'impactes al llarg de l'any. Si dividim per set milions de catalans, conclourem que no són pocs. El valor, en termes de patrocini en serveis, supera els 500.000. El cost, doncs, zero.

Seguint i actualitzant la profunda petja deixada per Raimon, l'altre gran element de participació massiva consistia a animar a la composició i difusió de noves músiques sobre textos de Salvador Espriu. El resultat, més de cent cançons editades i una seixantena de concerts, encapçalats pel de Raimon a l'Auditori i closos per l'estrena de la cantata d'Enric Palomar «Geografia Espriu», estrenada al Palau de la Música el 2 de desembre. L'acte central de l'Any Espriu, programat per al 10 de juliol, dia del seu centenari, va consistir en un concert d'homenatge amb múltiples veus, retransmès per TV3, sota un títol que acomplia un dels desitjos del poeta: «Perquè un dia torni la cançó a Sinera».

En l'apartat de publicacions, el nombre va assolir la vintena. Les vendes es van multiplicar per cinc en relació a l'any anterior i per deu en relació al 2010. Sense desmerèixer les altres, i després d'agrair l'esforç ingent d'Edicions 62, que ha posat tota l'obra d'Espriu a l'abast en format de butxaca, convé destacar la biografia d'Agustí Pons, *Espriu transparent* i, potser per damunt de tot, la tan llargament esperada obra pòstuma d'Espriu *Ocnos i el parat esglai*, editada, en tots els sentits de la paraula, per Ramon Balasch.

En el d'exposicions, es va superar el centenar, comptant les itinerants com una unitat a cada localitat, al capdavant de les quals l'exposició central al CCCB, «He mirat aquesta terra», segons idea original i guió de collita pròpia i comissariat executiu de Julià Guillamon, i «La Càbala i Espriu», tan reveladora, comissariada per Rosa Delor. Caldria, en aquesta crònica de síntesi, destacar altres exposicions: «Forma guardada», iniciativa de la Institució de les Lletres Catalanes, que va itinerar per 29 biblioteques públiques; «Espriu a l'àgora», exposició de carrer proposada per l'empresa Reunió de papaia i promoguda per l'oficina de l'Any Espriu, amb la col·laboració de les diputacions de Girona i Tarragona, instal·lada al centre de trenta municipis catalans amb un nombre de visitants superior als 15.000; «Espriu escriptor», pensada per a un públic majoritàriament estranger, instal·lada al bell mig del Museu del Barça; tot plegat, sense oblidar les

exposicions sobre Espriu d'artistes de la significació de Viladecans, Madola, Manuel Cusachs o Sergi Barnils. I tal vegada per damunt de tot, l'escultura pública Solc, de Frederic Amat, amb què la ciutat de Barcelona, la Lavínia d'Espriu, ret homenatge a un dels seus fills més egregis.

No voldria posar el punt final sense destacar per un banda, algunes de les innovacions, com ara el videojoc en línia «El món d'Espriu», patrocinat per 'La Caixa', la tipografia Espriu o els videopoemes patrocinats per Assistència Sanitària i emesos, com a espots publicitaris i enmig d'ells, per TV3. Tampoc sense expressar el meu agraïment als nombrosos patrocinadors, privats i públics, i de manera especial a la Diputació de Barcelona, que han suportat generosament els principals costos de les activitats; als innombrables col·laboradors sense els quals no hauria estat possible superar el nombre de dos actes per dia al llarg de tot l'any; a Gabriel Planella i tot l'equip de l'Any Espriu; al milió llarg d'espectadors o participants directes; al president de la Generalitat i al departament de Presidència, per les seves molt eficients gestions; al conseller Mascarell i el departament de Cultura; i de manera molt especial, a Salvador Espriu i Castelló, per la seva obra i pel seu llegat que entre tots hem mirat d'honorar. Ens mantindrem fidels, també per sempre més, al seu servei.